

Meetcultuur in de kleuterschool

2. PRAKTIJK

Fiche 2.1 Curriculum in de praktijk brengen

Het curriculum dat vanuit het beleid wordt voorgeschreven, geeft aan welke doelen centraal staan in het onderwijs aan jonge kinderen. Het geeft aan waar jij als leerkracht verwacht wordt om naartoe te werken. Een curriculum geeft echter nooit helemaal aan hoe jij dat precies moet doen. Dit curriculum in praktijk brengen in jouw klas, met jouw groep/ kinderen, dat is jouw uitdaging als leerkracht, ieder jaar opnieuw. De vertaling die je hiervoor moet maken, is dus altijd ruimer en complexer dan het eenvoudige uitvoeren van wat voorgeschreven is.

Jan Dubiel spreekt over de brug maken tussen het 'prescribed curriculum' en het 'actual curriculum'. Hij noemt dat dit vooral de grote uitdaging is voor iedereen die werkt met het jong kind. <https://www.youtube.com/watch?v=KtQDcQUE3QI>

Om dit goed te kunnen doen, wordt verondersteld dat je als leerkracht het curriculum helemaal eigen maakt en dat je jouw kleuters goed kent.

In grote lijnen kan je stellen dat er twee vertrekpunten zijn om met jonge kinderen te werken:

1. Je werkt vanuit de voorgeschreven doelen een aanbod uit of werkt met een uitgeschreven methodiek en uitgewerkte activiteiten. Deze activiteiten zijn meestal gericht op een middenmoot van kleuters van een bepaalde leeftijd, soms al met enige vorm van differentiatie. Om dit aanbod tot bij jouw kleuters te brengen, is het een uitdaging om je werkwijze goed af te stemmen op wat jouw kleuters al (of nog niet) weten en kennen, wat hen interesseert, hoe je hun aandacht kunt pakken voor dit onderwerp of deze activiteiten. Je past dus aan, je stuurt bij... Hiervoor is het belangrijk dat je je kleuters heel goed kent.
2. Je werkt vanuit de kinderen en hun eigen noden en doelen. Dit kan bijvoorbeeld via mindmappen bij de start van een thema of door het observeren van spel van kinderen. Zo tonen kleuters jou wat zij weten en kunnen, wat hen boeit, wie ze zijn. Het is dan aan jou om die ideeën of dat spel te verrijken, om de kleuters verder te stimuleren. Dit gebeurt met de doelen in je achterhoofd. Je weet waar je naartoe werkt en je richt je op wat jouw kleuters nodig hebben om daar naartoe te groeien.

In de praktijk krijg je vaak een mengeling van beide benaderingen... Soms neemt de leerkracht het initiatief, soms vertrekt het initiatief vooral van de kinderen. In welke mate het ene of het andere meer dominant is, hangt samen met de visie van de school (of indien die minder uitgesproken is, van de individuele leerkracht). Hoe dan ook, in beide gevallen blijf je als leerkracht de brugfiguur die via de dagelijks klaswerking de verbinding maakt tussen het voorgeschreven curriculum en de jou toevertrouwde kleuters. 'Jij' bent dus degene die het curriculum echt in 'de praktijk' brengt !

- PROGRAMMATIE / DOELEN VANUIT ONTWIKKELINGSDOELEN
Brug tussen de 2: verschil tussen *prescribed curriculum* en *actual curriculum*
- KLEUTERS VOLGEND / EIGEN DOELEN VAN KLEUTER

Ter discussie:

- Hoe zit voor jou de verhouding tussen beide vertrekpunten in de visie in jouw school?
- Hoe zit voor jou de verhouding tussen beide vertrekpunten in de dagelijkse klaswerking?

2. PRAKTIJK

Fiche 2.2 Teaching to the test

Wat is 'Teaching to the test'?

Kort gezegd houdt 'teaching to the test' in dat leraren hun onderwijspraktijk aanpassen aan de toets om leerlingen een beter toetsresultaat te laten bekomen. Veel toetsontwikkelaars halen dit aan als een probleem omdat het de waarde van de toets kan onderuit halen.

Als je er dieper op doorvraagt in gesprekken of opiniestukken hierover leest, valt het op dat er verschillende meningen over zijn. Dit hangt samen met verschillende invulling van wat 'teaching-to-the-test' concreet kan betekenen.

We zetten er enkele verschillende standpunten op een rij:

Opdracht:

Kies elk één uitspraak uit waar je zelf een goed gevoel bij hebt én eentje waar je je niet goed bij voelt. Bespreek per 2 je keuzes en breng in plenum de valkuilen of aandachtspunten aan die jullie belangrijk vinden in het omgaan met testen.

- *"Teaching to the test is positief omdat je zo hiaten in je aanbod die opgespoord werden, gericht gaat aanpakken"*
- *"Oefenen op items die verwacht worden, zonder rekening te houden met waar de kleuter nu staat... dat is niet oké. Zo werkt het niet."*
- *"Het probleem van teaching to the test is dat bepaalde vakgebieden (opnieuw) erg belangrijk worden, terwijl anderen dan naar de achtergrond verschuiven."*
- *"Onderwijs moet je afstemmen op de leerlingen, niet op de toetsen."*
- *"Ik ben niet tegen toetsen om het leren te monitoren, maar het wordt een probleem als de resultaten vertroebeld zijn door allerlei kunstringrepen of noodmaatregelen."*
- *"Teaching to the test is geen probleem, als het een goede test is. Het geeft gewoon aan, waar je zeker aan moet werken."*

- *“Toetsen zelf is het probleem niet, wel het belang dat er aan gehecht wordt. En vooral door de ouders. Sommigen vragen dan oefeningetjes die hun kind kan maken opdat ze toch maar ‘goede punten’ zouden halen, in plaats van de kinderen gewoon te laten spelen.”*
- *“Als je vooraf alles gaat oefenen, bijv. bepaalde woordjes, begrippen..., wat zegt die toets dan nog over de brede ontwikkeling van taalvaardigheid algemeen?”*
- *“Een test mag toch niet bepalen wat ik in mijn klas ga aanbieden of hoe ik het in mijn klas moet aanbieden. Dat zou een verenging zijn van mijn werking.”*
- *“Werken vanuit testen focust teveel op één bepaalde norm en iedereen over die norm krijgen, terwijl juist belangrijk is om te vertrekken van de verschillen tussen kinderen en ieder geven wat hij nodig heeft om een stapje verder te gaan. Ook de sterkere...”*

Enkele getuigenissen

“X is een leerkracht die heel erg ingezet heeft op de raamfiguren (via nagelbordjes, enz.) Die was nu eigenlijk heel blij om te zien hoe goed die kinderen daarop scoorden. Dat was eigenlijk opvallend hoe haar klas over heel de lijn dat goed had gedaan. Dus ze zei: Als je dat traint, haal je daar meer uit. Ik zei: Ja, maar eigenlijk rijmen en lettergreep klappen, verschillen zien, op zich train je dat ook maar onbewuster misschien. Maar nu heeft zij bewust ingezet op die raamfiguren.

Langs de andere kant stellen we soms ook vast: O, rijmen dat lukt echt niet. Dan geeft die leerkracht soms wel toe: Ja, in de klas lukt dat eigenlijk ook niet. Maar als ik daar nu zo over nadenk, ik doe dat eigenlijk veel te weinig. Soms is die test niet alleen voor de kinderen, maar ook voor jezelf een bewustwording.”

“Het werkt niet om iedereen een patroon laten schrijven, dat werkt gewoon niet. Zo’n kinderen zijn daar niet aan toe en die kunnen dan beter met een balletje oefeningen doen. En die kinderen denken dan: Ik mag spelen. Terwijl de kinderen die er wel aan toe zijn dat niet erg vinden om patronen te maken op papier.”

Achtergrond: wat is teaching-to-the-test?

Teaching to the test is een veelgebruikt begrip voor het verschijnsel dat leerkrachten **hun onderwijs gaan afstemmen op de toets**. Teaching to the test komt voor op grote schaal en op kleine schaal:

Op grote schaal:

Het hele onderwijscurriculum op deze scholen wordt zo ingericht is dat het focust op het voorbereiden van leerlingen voor een gestandaardiseerde test. Leerkrachten denken dan niet meer na wat ze zelf belangrijk vinden, maar gaan datgene belangrijk vinden wat op de toets wordt gevraagd.

Op kleine schaal:

De scholen leggen hun eigen accenten in het onderwijscurriculum, maar als er een toets in zicht komt, oefenen leerkrachten alvast toetsonderdelen met hun leerlingen om een hogere score te halen. Dit gebeurt op verschillende manieren:

- Cito-toetsen oefenen, al dan niet met behulp van daarvoor ontwikkelde software. Ook ouders doen dit.
- De toets vooraf inkijken, en bewust of onbewust nog even dingen noemen.
- Tijdens de toets nog hulp geven.

De belangrijkste reden voor teaching to the test is de angst om afgerekend te worden in de media of door de inspectie.

Bron: <https://wij-leren.nl/teaching-to-the-test.php>

Toetsen afnemen is één ding, ondersteunen wat anders

- Een klassieke valkuil is 'Teaching-to-the-test': je kan in de verleiding komen om met de hele klasgroep te oefenen op de specifieke toetsitems, al dan niet met werkblaadjes die al een beetje lijken op de toets. De focus ligt dan eigenlijk op: we willen dat iedereen zeker het gemiddelde haalt en liefst erboven. Op zich is dat niet alleen een utopie (als de meerderheid boven het gemiddelde zit, dan is het geen gemiddelde meer), ook kan dit schadelijk zijn voor de ontwikkeling van kinderen. Ontwikkelingsstappen die vooraf gaan aan de vaardigheden die getoetst worden, worden op deze manier wel eens overgeslagen, en dat is fout. Toch zien we dat heel wat leerkrachten gaan oefenen, vaak vanuit een gevoel van druk om de kinderen 'klaar te maken' voor de toets of voor het eerste leerjaar.

Hoe interpreteer jij het als kinderen in jouw klas onder het gemiddelde zitten?

Hoe ervaar jij die druk en hoe ga je hiermee om?

Durf jij de test los te laten en tijd geven aan wat de kinderen 'nu' nodig hebben in hun ontwikkeling?

- Toch kan je ook de vraag stellen: wat is er dan mis met oefenen? Heel veel van wat je geleerd hebt is toch ook ooit geoefend geweest? Ja, dat klopt. Kleuters zijn trouwens ook dol op herhaling, hetzelfde steeds opnieuw en opnieuw doen. Het lijkt ons vooral belangrijk dat, als je gaat oefenen, je de betekenis van de oefening voor deze kleuters vooral in het oog houdt. Het is de bedoeling dat je breed prikkelt en oefenkansen aanbiedt, maar wat de kleuter ermee doet, dat bepaalt uiteindelijk enkel de kleuter zelf. Het meest kans op slagen heb je, als je zoekt hoe de oefening zo natuurlijk mogelijk geïntegreerd kan worden in het spontane spel van de kleuters.

Bron: <https://kleutergewijs.wordpress.com/2020/11/25/meetcultuur-in-kleuterscholen-klaar-voor-de-toets/>

Andere bronnen over de risico's en misvattingen rond teaching-to-the-test:

- <https://wij-leren.nl/teaching-to-the-test-cito.php>
- <http://www.edubronblogt.be/opinie/die-andere-kant-van-teaching-to-the-test-teaching-to-the-standard/>

Meetcultuur in de kleuterschool

2. PRAKTIJK

Fiche 2.3 Kijk op differentiatie

Meten van ontwikkeling wijst ons op verschillen tussen kinderen. De vraag hier is nu:

Hoe kijk jij naar verschillen? Hoe ga jij om met verschillen in de klas?

Differentiatie is een heel ruim begrip, dat vele ladingen dekt. Bondig samengevat komt het op volgende neer dat je vertrekt van een bepaalde kijk op diversiteit en vervolgens hierop gaat inspelen in je werking.

Je kan vertrekken van niveaoverschillen tussen kleuters, maar je kan diversiteit ook veel breder bekijken.

- Kleuters die een achterstand (of vertraging?) hebben, of kleuters met een voorsprong op één bepaald domein of op meerdere domeinen
- Specifieke onderwijsbehoeften, waar al dan niet een bepaalde diagnose bij werd gesteld
- Culturele verschillen, meertaligheid of anderstalig
- Verschillende gezinsvormen en opgroeicontexten
- Genderverschillen
- Verschillen in interesses en talenten
- Verschillen in voorkeur van kleding, eten, lievelingskleur, spelletjes...

De basishouding naar diversiteit is belangrijk, namelijk diversiteit zien vanuit de mogelijkheden en de krachten en niet per definitie als een op te lossen probleem. Het is niet de bedoeling dat iedereen uiteindelijk 'hetzelfde' wordt. Het zijn juist de verschillen die ons ook maatschappelijk rijk maken. Het is niet steeds gemakkelijk om hiermee om te gaan in de klas. Het is immers ook niet de bedoeling dat kinderen die iets nog niet zo goed kunnen, dan maar op dat niveau blijven handelen en dus niet meer uitgedaagd worden. Het is vooral cruciaal dat je blijft geloven dat alle kinderen kunnen groeien en dat jij als leerkracht hierin een betekenisvolle rol op te nemen hebt.

Meer info: Van de Putte, I. & De Schauwer, E. (2018). *Leren omgaan met diversiteit in de klas*. Gent: Academia Press.

Vanuit de verschillen die je opmerkt en hoe je hiernaar kijkt, kan je op verschillende manieren gaan differentiëren. Beneden vindt je enkele verschillende manieren waarop leerkrachten in kleuteronderwijs kunnen differentiëren.

OPDRACHT: Overloop per twee de mogelijkheden, maak ze concreet en geef op de thermometer aan van welke invalshoeken je 'warm' loopt... Breng daarna in groep welke twee manieren van differentiatie jou 'warm maken' en uitdagen om eventueel verder in te investeren en één manier die je minder aanspreekt of kritische vragen oproept?

- Opdrachten of activiteiten makkelijker of moeilijker maken voor bepaalde kleuters
- Kleuters die iets nog niet goed kunnen, vaker laten oefenen
- Zoeken naar bredero oefenkansen, andere activiteiten binnen dat ontwikkelingsdomein (aansluitend op interesses)
- Differentiatie via aanbod van materialen
- Differentiatie inbouwen via open opdrachten (en via begeleiding)
- Zoeken naar de ondersteuningsnoden van een kind
- Stappen terug (durven) zetten, kijken naar voorbereidende stappen.
- Differentiëren in tijd: sommige kleuters zijn er 'klaar' voor, anderen nog niet.
- Vertrekken vanuit sterke punten of talenten
- Een uitdagend aanbod waarin kinderen zelf voor differentiatie zorgen
- Spel en meespelen als bron van differentiatie (begeleiding)

TIP: Lees in bijlage de uitspraken van geïnterviewde leerkrachten om diepere uitwisseling te stimuleren

Getuigenissen over mogelijkheden tot differentiatie (1)

Opdrachten of activiteiten makkelijker of moeilijker maken voor bepaalde kleuters

- *Ik differentieer in vlinderwerk (soort van contractwerk). Alle kinderen krijgen dezelfde opdracht, zodat het ook niet opvalt voor de kinderen, maar bij het één is het heel moeilijk en bij de ander is het dan weer heel eenvoudig.*

Kleuters die iets nog niet goed kunnen, vaker laten oefenen

- *Als er echt kinderen zijn die uitvallen, die krijgen wel werkbundels mee (4- en 5-jarigen) om thuis nog wat extra te oefenen. Dat wordt wel gedaan, maar enkel voor kinderen die echt uitvallen.*
- *Dus niet zeggen 'ik kan dat niet', maar 'ik kan dat nog niet'. Ik denk dat we kinderen echt heel veel moeten laten oefenen en proberen, dat ze succeservaring krijgen en niet teveel pushen denk ik dan. Laat die inderdaad op hun eigen rustige tempo ontwikkelen. En dan komt dat allemaal wel.*

Zoeken naar brede oefenkansen, andere activiteiten binnen dat ontwikkelingsdomein (aansluitend op interesses)

- *En je moet er ook niet per se naartoe willen werken. Bijvoorbeeld als een kind niet kan knippen: ik ga niet 100 keer knippen met dat kind. Uiteindelijk, dat kind moet erin kunnen groeien. We moeten ze wel voldoende activiteiten aanreiken zodat dat knippen eens aan bod komt. Maar die vingervaardigheid kan evenzeer geoefend worden met andere fijnmotorische handelingen. We mogen niet in die valkuil lopen: het is niet omdat een kind dat nog niet kan, dat je per se hard daarop moet gaan inzetten. Je probeert kinderen vooral bij zoveel mogelijk activiteiten erbij te halen. Opvolgen in observatie en kansen geven om te groeien, in plaats van 'ze moeten dat kunnen'.*

Differentiatie via aanbod van materialen

- *In materialen zit ook vaak wel differentiatie, bijvoorbeeld onze rekenboxen. Vaak zitten er twee verschillende dingen in, zodat de kleuters kunnen kiezen en dus ook soms voor eens iets uitdagender. Dan steek ik er iets moeilijks in, voor kinderen die wat wel kunnen. Of bepaalde dingen waar sommigen het moeilijk mee hebben, dan steek ik er iets heel gemakkelijk in en zeg ik tegen hen: Probeer jij die eens! Of: kom we gaan het samen één maken. Ik zet mij er even bij en dan zijn ze meestal wel vertrokken. Andere kunnen dat ook nog doen... maar zo kan je wel bewust voor sommige kinderen gaan differentiëren.*

Differentiatie inbouwen via open opdrachten (en via begeleiding)

- *Ik differentieer via open opdrachten! Anders zit je met 'moeilijker' en 'makkelijker', en dat is het niet voor mij. Nu kijk ik: hoe stapt kleuter erin en wat doet hij? Of je geeft verschillende manieren bijvoorbeeld ingewikkelde stappenplannen, zelf bedenken of overtekenen van een ster... Dan is het interessant te zien wie wat kiest. En dan kan je gaan differentiëren door begeleiding: ik zie dat je die ster kan, zullen we samen die andere ook eens proberen? Het is niet om hen zomaar te laten doen... Als een kleuter niet durft, dan stel je voor om het samen te doen.*

Getuigenissen over mogelijkheden tot differentiatie (2)

Zoeken naar de ondersteuningsnoden van een kind

- *Ik geloof niet in 'groen is gemakkelijk' zoals in een puzzelsysteem. Ik moet dat doen van de school, maar dat is voor mij geen differentiatie. Differentiatie is kijken naar het kind: welke begeleiding en uitdaging heeft die nodig? Hoe bied ik dat aan? Welke materialen? Ik vind dat veel zinvoller dan moeilijker en makkelijker maken.*
- *Concreet aanbieden is niet altijd gemakkelijk want dat is zoeken en van wakker liggen. Hoe ga ik dat aanbieden en ervoor zorgen dat alle kinderen toch wel eens in verschillende hoekjes terecht komen?*

Stappen terug (durven) zetten, kijken naar voorbereidende stappen.

- *Items die in de laatste kleuterklas heel erg aan bod komen, zoals de pengreep. Dat bespreken we. Wie dat niet graag doet, die hebben dat nu thuis (in Corona) ook niet gedaan. Dus die hebben wat gemist. De beginpositie is anders, dus je moet de drempel wat lager leggen. Ook vaak kaderen naar het groot motorische, want daar begint dat soms ook al.*
- *Het is mijn job als zorg om het breder open te trekken. Leerkrachten zitten je er soms te kort op. Dan zeg ik soms: probeer dat eens, probeer eens met dat stappenplannetje uit tweede kleuterklasjes (naar ruimtelijke bijvoorbeeld). Ik weet dat dat bijvoorbeeld verleden jaar ook al moeilijk was, misschien moet je de lat wat lager leggen? Ze werken al op blaadjes, terwijl net het ruimtelijke heel belangrijk is. Heel veel kinderen zie je dan wel fantastische sprongen maken. De overgrote meerderheid bij ons.*

Differentiëren in tijd: sommige kleuters zijn er 'klaar' voor, anderen nog niet.

- *Waarom moeten ze in februari al alles kunnen en ook nog eens bewijzen dat ze het kunnen op papier, terwijl dat ze nog een dik half jaar (tot september hé). En dan nog. Ik ben zo aan het lezen geweest over Steiner. En dan denk ik van: Ja mannen, en nu zeker met dat ZILL leerplan. Die hebben tot 7-8 jaar de tijd en wij zitten dan maar: nee, nee, die gaan naar het eerste leerjaar en die moeten dat al kunnen... Die kindjes moeten soms nog zes jaar worden! En die zitten daar en die moeten dat dan ook maar allemaal. Ik vond dat een soort van niet eerlijk zo. (...) Met ZILL is dat ook. Dan staat er letterlijk wat je zegt, van ze hebben tijd van 2,5 tot 7 of van 4 tot 7 om dat te leren, maar zo wordt er wel nog niet gekeken of geëvalueerd. Daar moeten we wel stilaan naartoe... en ik ook. Ik leer heel veel van mijn collega, maar ik merk toch dat ik een aantal dingen nog moet loslaten en anders bekijken.*
- *Ik gebruik mijn ZILL-doelen, maar dat zijn dingen die ze zouden moeten bereiken op het einde van de derde kleuterklas. Dus ik denk niet van: bijvoorbeeld na oktober moeten ze dit of dat al kunnen. (...) Ik weet ook naar het talige toe: lettertjes plakken is nog moeilijk voor veel kinderen. Daar maak ik mij geen zorgen over in het begin van jaar als het nog niet lukt. En naar het einde van het jaar toe zijn er enkelen die het nog niet kunnen. Kinderen krijgen daar ook wel wat tijd voor.*
- *Ik weet, dat is belangrijk de kinderen meer tijd geven, maar je kan ook de zorgen rond een kind bespreken en het meer tijd geven. Sommigen slaan die stap over en dan is het jaar snel om. Dan is daar precies niks mee gebeurd.*

Getuigenissen over mogelijkheden tot differentiatie (3)

Vertrekken vanuit sterke punten of talenten

- *Ik denk dat het belangrijk is voor kleuters om in te zetten op die succeservaringen, dingen die ze graag doen. Als ze goed in hun vel zitten en ze hebben veel van die succeservaringen gehad en weten van 'hier ben ik sterk in', dan zijn er van die momenten dat je ook eens kan zeggen van: gaan we eens kijken wat nog niet lukt? Zullen we dat ook eens proberen, want je hebt al zoveel dingen heel goed gedaan. Ik wil de tekorten ook wel aanpakken, zeker wel, maar niet op trainen omdat ik denk 'oei dat lukt nog niet, ik moet daar nog eens op oefenen dat het erin zit, dat hij dat kan'. Nee, dan denk ik: dan is dat stukje nog niet voor jou. Dan krijg je daar tijd voor.*

Een uitdagend aanbod waarin kinderen zelf voor differentiatie zorgen

- *Bijvoorbeeld de knutselhoek, die is standaard open. Kinderen mogen er vrij knutselen, maar ik bied ook wel activiteiten aan waarin ze dan nog vrijheid krijgen om dat een bepaalde invulling te geven. Bijv. bij thema ruimte gaf ik de opdracht om een racket te knutselen. Ze krijgen dan zelf de kans om te bedenken 'hoe ga ik dat maken?' Ik hang tekeningen op van raketten die geknutseld zijn of ik had ook een stappenplannetje aangeboden. Ik geef ze dan plakbandscheurtape, ijzerdraad met een tang... dat ligt allemaal in de knutselhoek. De kinderen die dat leuk vinden, ondernemende en creatieve kinderen, die kijken wat er ligt, die kijken naar het prentjes over 'wat zou ik kunnen doen?', maar die maken er toch nog hun eigen ding van. Maar je ziet ook, naarmate de week vordert dat er kinderen zijn waarvan je denkt: 'Oei, Jefke heeft dat nog niet gedaan en Marieke ook nog niet.' Ik weet dan ook dat Jefke motorisch niet zo sterk is en die uit zichzelf weinig naar de knutselhoek gaat, maar die moet daar dan ook eens gaan. En dat zijn dan momenten dat ik zelf tijd maak om in nabijheid te blijven. Ik ga gewoon daarbij zitten, ik stuur niet van je moet dat zo of zo doen. Ik probeer dingen aan te reiken: 'zij heeft dat zo gedaan en hij op die manier... en jij mag zelf kiezen hoe jij dat wil'. Op die manier kan ik kinderen ook wat prikkelen en dan zie ik toch ook wel betrokkenheid. Ik vind dat heel waardevol. En dan is er geen testje om te bepalen van hoe zit die motoriek of hoe zit die creativiteit? Nee, dat moet je zien en kansen geven. Door ze veel kansen te geven, zorgen ze voor hun eigen differentiatie.*

Spel en meespelen als bron van differentiatie (begeleiding)

- *Met de anderstalige kleuters probeer ik dagelijks mee te spelen in hun spel en ga ik veel benoemen, begrippen gebruiken en hun acties benoemen. Dat gaat moeizaam... Maar met prenten in de gang, dat is het ook niet! Ga meespelen en benoem! Zorg dat er steeds andere materialen zijn, zodat er iets is om te verwoorden. Niet altijd zelfde materiaal en spelletje.*